

Příloha 3. Tazatelské schéma polostrukturovaného rozhovoru⁵²

HVO) Jak studenti učitelství vnímají ustavování mocenského uspořádání ve třídě, v níž realizují svoji praxi?

1. Proč jste se stal/a učitelem/kou?

SVO1) Jak studenti učitelství vnímají vstup do třídy, v níž realizují svoji praxi?

1. Jak vypadala první hodina?
2. Jak jste se žákům představil/a?
3. Jací jsou žáci v téhle třídě?
4. Stalo se během první hodiny něco, co Vás překvapilo?
5. Jak by se podle Vás měl učitel připravit na první den? Na co by si měl dát pozor?
6. Jak jste se po první hodině v této třídě cítil/a?
7. Jak na Vás působí nová škola?
8. Jak jste se ve škole zabydlel/a?

SVO2) Jak studenti učitelství vnímají své působení při ustavování mocenského uspořádání ve třídě, v níž realizují svoji praxi?

1. Jak žáky oslovujete?
2. Co děláte, když potřebujete získat pozornost žáků?
3. Co děláte, když se žáci tváří znuděně?
4. Máte nějaké finty, kterými žáky získáváte na svou stranu?
5. Co děláte, když potřebujete žáky rozmluvit?
6. Jakým způsobem vyvoláváte žáky?
7. Máte nějaká pravidla, která chcete, aby žáci dodržovali?
8. Jak tato pravidla vznikala?
9. Jakým způsobem se o nich žáci dozvídají? (ptát se po jednotlivých pravidlech, kde to bude vhodné)
10. V jakých situacích je zásadní, aby o věcech rozhodl výhradně učitel?
11. Kdy se ve třídě cítíte „pevný/á v kramflecích“? Můžete tuto situaci popsat?
12. Stalo se Vám, že jste měl/a pocit, že třídu nemáte pod kontrolou? Můžete tuto situaci popsat?
13. Používáte ve třídě humor? Kdy a k čemu? / Stalo se Vám, že jste se se žáky ve třídě společně zasmáli?
14. Doprovázel/a jste žáky na exkurzi? Jak se proměnil způsob práce v této výukové situaci?
15. Jak se proměnil způsob práce při řešení kázeňských problémů, návštěvě cizí osoby ve třídě...

⁵² Autoři: Kateřina Lojdrová a Zuzana Šalamounová (sestaveno v roce 2013).

16. Jak se na výuku připravujete?
17. Vnímáte se jako odborníka?
18. Stalo se Vám, že jste si nebyl/a jistý/á učivem?
19. Stalo se Vám, že se Vás žáci zeptali na něco, co jste nevěděl/a?

SVO3) Jak studenti učitelství vnímají postupy a strategie, jimiž do mocenského uspořádání vstupují jejich žáci?

1. Mohou se žáci podílet na rozhodování o tom, jaké aktivity budete ve třídě dělat?
2. Mohou se žáci podílet na rozhodování o tom, jak budou aktivity probíhat?
3. Mohou se žáci podílet na rozhodování o tom, jak se budou aktivity ve třídě hodnotit?
4. Mají možnost žáci rozhodovat o činnostech ve třídě? Jak takový proces vypadá a jak do něj zasahujete?
5. Máte ve třídě žáka, který chce mít konečné slovo? Jak s ním pracujete?
6. *Stane se Vám, že žáci nedodrží pravidlo XX? (zde reagovat na všechna pravidla, která zazněla)*
7. *Jak to probíhá?*
8. *Jak na to reagujete? (opakuji se)*
9. Stalo se vám, že měli žáci „navrch“? Proč k tomu došlo? Jak jste to řešil/a?

SVO4) Jak studenti učitelství vnímají působení školy na mocenské uspořádání ve třídě?

1. Jak se cítíte v kolektivu učitelů na této škole?
2. Mluvíte s některými z učitelů o situacích ve třídě? Kdy? O jakých?
3. Jak spolupracujete s učitelem, který Vás má na starost?
4. Seznámil/a jste se s ředitelem školy? Co jste se od něj o škole dozvěděl/a?
5. Četl/a jste školní řád? (Je k něčemu užitečný? Pracujete s ním?)
6. Dovedete si představit, že byste tady v budoucnu působil/a jako učitel/ka?

-
1. Naučila Vás praxe v této třídě doposud něco nového?

Příloha 4. Manuál pro transkripci videodat a audiodat⁵³

Cílem transkriptu je vytvořit komplexnější záznam vyučovací hodiny, jehož pročetí umožní rekonstruovat co nejdokladnější obraz pozorovaného. Transkript by měl obsahovat kompletní verbální komunikaci, neverbální komunikaci a veškeré důležité dění ve třídě.

Uvedené údaje se týkají primárně přepisů videí. U přepisů rozhovorů nebude celá škála značek či označení účastníků využita, což vyplývá z povahy dat.

Transkripční značky

text	– verbální stopa
(text)	– pravděpodobná verbální stopa
(nnn)	– nerozeznatelná verbální stopa
(.)	– krátká pauza (pod jednu vteřinu)
(1)	– delší pauza (číslovka označuje délku pauzy ve vteřinách)
(())	– popis prosodie nebo neverbální aktivity (šepot, smích, ticho ad.)
[text]	– překrývající se verbální stopa či akce; umístění na řádku ve vztahu k předchozímu řádku značí, kde došlo k překryvu
nemy-	– nedorečené slovo
text	– důraz na verbální stopu (na slabiku, slovo či sousloví)
TEXT	– nadprůměrné zvýšení hlasitosti, zvolání, křik
5–10 min.	– časová lokace transkriptu (od zvonění vždy po pěti minutách)

Označení účastníků komunikace

U:	– učitel/ka
Kamila:	– konkrétní žákyně
D:	– žákyně, u níž nelze určit, o koho se jedná
K:	– žák, u kterého nelze určit, o koho se jedná
ŽŽ:	– skupina žáků
CU:	– cvičný učitel
T:	– tazatel

⁵³ Sestaven Zuzanou Šalamounovou v roce 2013.

Formální náležitosti

- 1) Každý transkript je uveden hlavičkou se základními informacemi o transkribovaném souboru a o aktuální situaci ve třídě.
- 2) Na konci každého transkriptu videonahrávky je obsaženo schéma třídy se jmény žáků, kteří sedí na jednotlivých místech a vyznačení neobsazených míst.
- 3) Každý transkript je psán fontem Times New Roman, velikostí písma 12, řádkováním 1,5, bez odsazení, se zarovnáním do bloku. Soubor může být uložen buď ve formátu doc, docx, nebo rtf.

Příklad

Participantka: Učitelka Hana, video 1

Datum: 17. 1. 2014, pátek

Třída: 7. A

Literatura, třetí vyučovací hodina (od 10 hod.)

Ve třídě je přítomno 24 žáků, 12 dívek a 12 kluků. Žáci před zvoněním poměrně tiše sedí v lavicích, většina z nich se dívá do sešitů a opakuje si. Pouze v předních lavicích u dveří si skupina dívek povídá a směje se.

(...)

10 – 15 min.

U: A my budeme (.), nadpis si tam dejte tedy ((ukazuje na tabuli na nadpis)), zase nezapomeneme na datum, dvojčlenné věty.

((12 – žáci zapisují, jakmile mají, dívají se na U))

U: Co si představujete pod pojmem dvojčlenné věty? (2) Co to budou dvojčlenné, dvojčlenné věty? Máme to v názvu.

ŽŽ: ((šum))

Kamila a Dana: ((přihlásí se))

U: ((ukáže na Danu na znamení vyvolání))

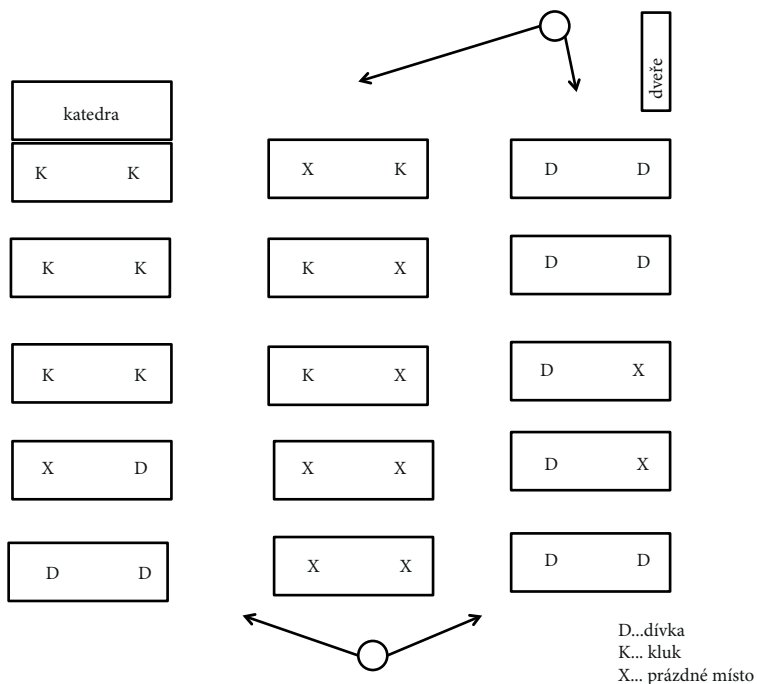
Dana: Mají dva členy.

U: ((přikývne)) Ano. Dvojčlenné věty budou mít dva členy. Dvojčlenné věty mají dva základní větné členy. (2) A jaké to budou, ty dva základní větné členy?

[**David:** Podmět a přísudek.]

U: Ano. Takže (n) my si zapí-, zapíšeme si do sešitů, o jaké členy se jedná.

(...)

Místo D a K budou na místech, kde je to z videonahrávky možné rekonstruovat, doplněna konkrétní jména.

Transkripční značky upraveny podle: Lefstein, A., & Snell, J. (2014). *Better than best practice*. London: Routledge.

Příloha 5. Ukázka transkriptu videozáznamu výuky

Výuka dějepisu studentky učitelství Karly

0–5 min.

ŽŽ: A paní učitelko, budeme se dívat na Sisi? (.) Jó, prosím, na Sisi... ((*mluví jeden přes druhého, prosebným tónem*))

K: [*Paní učitelko, my jsme to včera (nnn)*]

K Roman: ((*hlásí se*)) (2) Paní učitelko, já se hlásím.
((*něco bouchne / zabouchání na dveře*))

Ž: Dále.

U: Paní učitelka mi nedala takové instrukce. (1) Začneme nové téma.

K: Ale ona to tak myslela.

U: Určitě, pokud máte zájem, internet je toho plný. Můžete se na to podívat doma.

K: [*Ale nelegálně!*]

D: Co internet, my nemáme ani počítač doma.

K: ((*smích*))

U: No tak video.

K Roman: My nemáme doma ani zásuvku.

ŽŽ: ((*smích*))

U: (3) Dobře, tak co jste se dozvěděli z toho filmu?

K4: Že jí bylo 15 let.

K: 16!

D1: [17.]

K Petr: Říkali, že jí bylo 15, ale té herečce bylo 17; pak se zavraždila sama, protože její dítě se nabodlo na plot. (.) Jestli to nevíte, ale je to pravda, říkala to paní učitelka.

K: Petřee (nnn nenabaluj).

U: A něco z historických událostí?

ŽŽ: Že se oženila. ((*mluví / vykřikují přes sebe, nesrozumitelné*))

D1: Vdala se teda.

ŽŽ: ((*mluví / vykřikují přes sebe*))

K: Přebrala své sestře manžela.

U: No, více méně, ono se počítalo s tím, že si František Josef vybere spíš starší než mladší z obou sester.

K Roman: ((*hraje si s nějakým předmětem/figurkou, interaguje s Kpr*))

K Petr: Ale paní učitelko, když jemu bylo 30 a jí 15, tak proč si ji jako vzal?

U: Protože se zamiloval a protože mohl.

K: (Jako o 25 let starší?)

U: Otázka je, jak to bylo historicky: když jsme si tady pouštěli minule ten zvukový záznam, tak se tam Sisi vyjadřuje, že nebyla šťastná v tom manželském vztahu, přestože to počáteční zamilování tam bylo.

D1: Tak si ho neměla brát, ne?

K: Ona musela.

U: To je právě ta sňatková politika. (.) Tak dneska se budem bavit o královně Viktorii, trošku. To byl v podstatě současník Františka Josefa, taky nastoupila na trůn ve svých 18 letech.

ŽŽ: ((*převážně poslouchají; jen D1 si šeptá se svou sousedkou a Roman s Kpr*))

U: ((*jde k tabuli a zapisuje*)) (14) No a vládla také poměrně dlouho, co se týče anglických panovníků, tak je v podstatě předčila – i když současná královna ji už dotahuje, ne-li předčí – tak nastoupila na trůn v 18 letech a vládla necelých 64 let. ((*píše letopočet na tabuli*)) Takže tohle je doba vlády. A narodila se tedy v kterém roce?

K Petr: Eeeehm, 19.

U: Správně. A umírá 1901, ano, na začátku roku...

K: A umřela přirozenou smrtí?

U: Ano. (.) Můžete si spočítat, kolik jí bylo – docela dost: 83 let věku. ((*píše na tabuli*))

ŽŽ: ((*šuškájí si mezi sebou*))

U: A byla vnučkou tehdy vládnoucího krále Jiřího –

K: A máme si to zapsat?

U: Tohle to si zapište. Z toho mého výkladu si můžete udělat poznámky, ale to záleží na vás.

ŽŽ: ((*šustí sešity, otevírají, potom si zapisují a sledují výklad*))

D1: ((*neustále pohazuje svými vlasy – od začátku hodiny*))

U: Tedy vnučkou krále Jiřího III. a ten měl 4 syny, ale postupně se zjistilo, že ani jeden není schopen dát legitimního dědice, a tak přišla na řadu královna Viktorie, byla dcerou nejmladšího ze synů Jiřího III., její otec se jmenoval Vilém.

K: Dobyvatel!

U: Ne vlastně, omlouvám se, to byl třetí syn, její otec byl Edward. ((*píše na tabuli*)) Vévoda z Kentu – to si nemusíte psát – a po smrti jeho dcery Viktoriina dědečka (?!?!?!?) nastupuje na trůn její strýc.

5–10 min.

U: A ona nastupuje až tehdy, když on umírá, nastupuje v těch 18 letech. Matkou byla Viktorie, stejně jako dcera.

K Oliver: V-i-c?

U: Vik, pište si to česky a navíc, ani by to nemohla být Victorie, protože její maminka byla Němka.

K Oliver: Aha.

U: Ona pocházela z takové složité dynastie (nnn). Viktorie měla takové komplikované dětství, zřejmě ani nebyla legitimní dcerou svého otce: její matka se potom více setkávala s Johnem Conroyem. ((*píše na tabuli, maže a přepisuje*))

ŽŽ: Co, jakže? Colroy?

U: Con-roy. (6) Takže dětství strávila v podstatě sama, měla německou vychovatelku, ke které byla upnutá více než k vlastní matce.

ŽŽ: To je Lonroy?

U: Con-roy. To je moje C. (.) Měla tedy německou vychovatelku a s matkou neměla příliš vřelý vztah. Ta spíš potom s tím jejím pravděpodobným milencem se snažila mít takový ovladatelný vztah k ní, protože kdyby strýc zemřel dříve, než jí bylo 18, tak Viktoriina matka mohla být ustanovena regentkou. Viktorie si toto uvědomovala a svou matku v podstatě nesnášela. Když byla potom korunována, tak se přestěhovala do Buckinghamského paláce (*(píše na tabuli, maže a přepisuje)*) Bu-c ... Buck...

K3: (*(něco gestikuluje na Petra a usmívá se, pak mávne rukou)*)

U: (*(napíše špatně)*)

K: Bu-c-k-ing-hamský se to píše.

U: (*(opraví, ale stále špatně)*) Ještě tam mám někde chybu? (*(znovu smaže a nechá si nadiktovat od žáků správně)*) (10) Takže se přestěhovala do Buckinghamského paláce. Snažila se dostat daleko od matky, aby se s ní nemusela stýkat.

K3: (*(vytahuje si pod lavicí mobil)*)

ŽŽ: (*(zapisují si)*)

U: A ministerským předsedou jí bylo doporučeno, aby se brzo vdala, což se jí do toho moc nechťelo, ale nakonec k tomu došlo – v roce (*(píše na tabuli)*) 1840 a vzala si...

K3: [*(šušká směrem k Petrovi)*] (*nnn*)

U: ...vlastního bratrance z matčiny strany.

K Petr: To je nezákonný.

U: Tak tehdy se s tím počítalo, tehdy by byl nezákonný pouze bratr se sestrou.

10–15 min.

U: Ty rody byly tak provázaný a – my jsme si to říkali vlastně už u Sisi –

K3: A třeba syn s matkou.

U: To je taky špatně, to je taky incest.

ŽŽ: (*(šum, ruch)*)

U: A když se vrátíme do minulosti, tak dokonce u Marie Antoinetty, tam aby jí mohli popravít, tak jestli si vzpomenete, tam vykonstruovali proces a prohlásili dokonce, že měla poměr se svým 7 letým synem.

D: Kolikati?

U: No potřebovali ji popravít, tak řekli, že měla poměr se svým synem.

D: A kolik jí bylo?

K: [*A to je pravda nebo ne?!*]

ŽŽ: (*(šum, ruch)*)

U: Matka se synem 7 letým.

D1: A kolik bylo té matce?

U: Ehm (1) no, tak když se brala v patnácti, asi ani né třicet, plus mínus, odhadem.

K3: (A za velezradu nnn?)

U: No, to byl důvod, proč ji mohly potom popravít. (2) *((píše na tabuli))* Takže, manžel Albert.

K: A kolik jim bylo?

U: Byl stejně starý jak ona.

K: A jí?

U: 21.

D1: Princ Albert?

U: Princ Albert. A tam je podobná ta dynastie – Sasko-kobursko-gothajská. *((píše na tabuli))* (5)

ŽŽ: *((zapisují si v tichosti, jen někdo šušká))*

U: Sasko-kobursko-gothajská. Později – aby to nevypadalo, že jsou Němci – její matka i manžel byli Němci, přestože pro svět to byla Angličanka, tak se později přejmenovala ta dynastie na Windsorskou. (.) Windsorská.

ŽŽ: *((zapisují si v tichosti, jen někdo šušká))*

U: Máte opsáno? Můžu smazat?

ŽŽ: Ano.

U: *((maže tabuli))* S matkou tedy neměla příliš vřelý vztah, tak i k vlastním dětem měla potom trochu problém najít vztah. Její manžel, který ji nejprve považoval za zhýralou Angličanku, ji později naučil i ten vztah k dětem. Měli spolu nakonec 9 dětí.

15–20 min.

U: K mateřství Viktorie něměla dobrý vztah (...) připadala si spíš jako kobyla nebo kráva. Její první dcera se jmenovala Viktorie.

K Petr: *[((prohlíží si něco pod lavicí, zřejmě mobil; směje se, šušká si s K4))]*

U: A následující už byl syn Edward VII. – budoucí král.

K Petr a K4: *[((usmívají se, přitakávají si, pokyvují na K3))]*

D: Edward nebo Eduard?

U: Napište si to, jak chcete česky nebo anglicky. (.) Takže říká se takový pojem „viktoriánská morálka“.

K: Sedmý?

U: Ano, sedmý. I když její manžel ji dost umravňoval, tak viktoriánská morálka, abyste si dovedli představit. Týkalo se to oblečení, žádné výstřihy apod., žádné hýření do noci nebo nemanželské děti, prostě prudérní.

K: A co si máme teda napsat?

U: Prudérní doba – jestli vám to něco řekne.

K: Ne.

U: Tak upjatost, přísnost (10) *((píše na tabuli))*. Ještě se vrátím k té její první dceři Viktorii.

ŽŽ: ((*zapisují si v tichosti*))

U: Když ji teprve čekala, tak na ní byl spáchán první atentát. Za život jich bylo pak ještě 7.

K: A co udělala?!

U: ((*píše na tabuli*)) No oni se s manželem projížděli v kočáře a ten atentátník na ně dvakrát vystřelil, ale ani jednou se netrefil. Takže ho chytli, nakonec ale nebyl ani popraven, jen skončil snad na doživotí.

K3: Jak to?

U: To rozhodl soud, královna do toho příliš nezasahovala. Nicméně nikdo z těch atentátníků, buď nevystřelil, nebo netrefili, nebo podobně.

KK: (hm nnn)

U: Jen jeden slabomyslný bývalý voják ji trefil (pěstí) do obličeje.

K3: A měla nějaké následky?

U: No nic zlomeného.

K3: A byl popraven?

U: Nakonec ne, měl být, ale nebyl – vzhledem k jeho slabomyslnosti.

K3: A proč ho nepopravili, když se popravovalo i za (cizoložství)?

U: Taková byla doba.

ŽŽ: ((*poslouchají výklad*))

U: To máš jako dnes, (...)

K: Proč?

KK: Protože můžou!

U: Protože právníci jsou buď špatní nebo dobří a tak. (4) Ehm, chcete si ještě napsat něco k tomu?